

Nr 95

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande fackskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t (bilaga 10, punkt 124) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av högre kommunala skolor för budgetåret 1963/64 anvisa ett förslagsanslag av 61 200 000 kr. Departementschefen hade under nämnda punkt förklarat sig avse att senare föreslå Kungl. Maj:t, att vissa med fackskoleorganisationen sammanhängande frågor förelades 1963 års riksdag samt uttalat att kostnaderna för fackskolor borde bestridas ur detta anslag.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 98, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 1 mars 1963, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade grunder för försöksverksamhet med fackskolor fr. o. m. budgetåret 1963/64, dels godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till driftkostnader, byggnadskostnader och kostnader för första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel för fackskolorna, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda för försöksverksamheten med fackskolor erforderliga bestämmelser.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Kaijser* och fröken *Stenberg* (I: 680) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nordstrandh* och *Anners* (II: 835), i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala dels att försöksverksamhet med fackskolor inrättas även i ett par av våra största städer, dels att benämningen allmän fackskola utbytes mot benämningen social-humanistisk fackskola;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Thorsten Larsson m. fl.* (I: 681) och den andra inom andra kammaren av herr *Antonsson* (II: 834), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 98 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att försöksverksamhet med fackskola, samordnad med gymnasie- och högstadieundervisning vid en skolenhet, må påbörjas snarast möjligt, om så ske kan läsåret 1963/64 eller eljest därpå följande läsår.

Beträffande motiveringarna för de i motionerna gjorda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna II: 835 och I: 681.

I propositionen framlägges förslag om försöksvis upprättande av fackskolor. Försöksverksamheten förutsättes omfatta ett tiotal orter under läsåret 1963/64. Enligt förslaget skall allmän, merkantil och teknisk fackskola få anordnas. Statsbidrag till fackskolorna föreslås utgå i form av driftbidrag och byggnadsbidrag enligt samma grunder, som gäller beträffande högre kommunala skolor, samt i form av bidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel enligt motsvarande grunder som gäller beträffande kommunala yrkesskolor. Kostnaderna för försöksverksamheten med fackskolor under nästa budgetår har beräknats till ca en miljon kr. i vad avser driftbidrag.

Beträffande innehållet i propositionen torde i huvudsak få hänvisas till denna. På vissa punkter synes dock en närmare redogörelse böra lämnas.

1957 års skolberedning föreslog i sitt betänkande Grundskolan (SOU 1961: 30) att en ny typ av tvååriga skolor skulle upprättas, vilka borde benämnas fackskolor och erbjuda fyra utbildningsvägar, en humanistisk, en teknisk, en merkantil och en socialekonomisk. Med anledning av skolberedningens förslag förordade chefen för ecklesiastikdepartementet i propositionen 1962: 54, att beslut skulle fattas om upprättande av tvååriga, frivilliga och examensfria, statsunderstödda påbyggnader på grundskolan, benämnda fackskolor.

Enligt beslut av 1962 års riksdag skall fackskolor anordnas och organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen 1962: 54 förordade riktlinjer (SäU 1 s. 202, Rskr 328). Riksdagens beslut innebär bl. a., att fackskolor försöksvis skall få upprättas tidigast fr. o. m. höstterminen 1963 samt att organisationen skall få genomföras mer allmänt med början omkring år 1965.

Fackskoleutredningen har den 12 november 1962 framlagt förslag angående anordnandet av försöksverksamhet med fackskolor under budgetåret 1963/64.

Utredningen anser, att på grund av de krav, som bör uppfyllas för att en viss ort skall kunna ifrågakomma för de försöksvis planerade fackskolorna, högst ett tiotal orter med sammanlagt ett femtiotal avdelningar kan komma i fråga. Antalet avdelningar bör enligt utredningen fastställas först när det definitiva antalet inträdesanmälningar föreligger.

Beträffande utformningen av fackskolorna framhåller utredningen, att den humanistiska skolan och den socialekonomiska fackskolan, sådana de föreligger i skolberedningens förslag, i hög grad skiljer sig från den tekniska och den merkantila fackskolan genom att i större utsträckning än dessa syfta till att ge en vidgad allmän utbildning med vissa tämligen begränsade specialiseringsmöjligheter. Den humanistiska skolans och den socialekonomiska fackskolans kompetensområden har under dessa förhållanden icke kunnat undgå att delvis täcka varandra. Med den föreslagna strukturen skulle därför olika studievägar leda fram till ett likartat yrkesval.

Utredningen har funnit övervägande skäl tala för en sammanslagning av sistnämnda fackskolor till en och föreslår, att denna benämnas allmän fackskola. Med hänsyn till den konstruktion, som denna skola enligt utredningens förslag

beräknas få, anser utredningen att detta namn skulle vara bättre täckande än de i direktiven ifrågasatta namnen socialekonomisk eller social fackskola.

Utredningen framhåller vidare, att kommunerna beträffande den tekniska fackskolan utan större olägenheter torde kunna utgå från skolberedningens förslag. Med anledning av att det i direktiven för utredningen uttalats, att inrättandet av en kemisk-teknisk linje kunde behöva övervägas, förklarar utredningen sig vara av den uppfattningen, att en sådan linje synes vara behövlig, även om den inte blir lika frekvent som de av skolberedningen föreslagna linjerna inom den tekniska fackskolan.

I fråga om den merkantila fackskolan förklarar utredningen sig arbeta med den preliminära förutsättningen, att den förvaltningstekniska utbildning, som skolberedningen föreslagit inom den socialekonomiska fackskolan, skall överflyttas till den merkantila fackskolan och antingen inordnas i denna som en särskild linje eller tillgodoses genom tillval.

Skolöverstyrelsens och överstyrelsens för yrkesutbildning planeringsgrupp samt fackskoleutredningen har till försöksverksamhet med tvååriga fackskolor fr. o. m. läsåret 1963/64 föreslagit kommunerna Fagersta, Kalix, Köping, Sala, Skellefteå, Skövde, Västerås och Östersund.

Departementschefen betonar, att det av fackskoleutredningen den 12 november 1962 framlagda förslaget i stort sett endast innehåller preliminära synpunkter, avsedda att ligga till grund för försöksverksamheten, samt förklarar, att det i avvaktan på ställningstaganden till utredningens slutliga förslag, vilka torde komma att föreligga under hösten 1963, bör få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de bestämmelser, som erfordras för att verksamheten vid fackskolor försöksvis skall kunna börja hösten 1963.

Departementschefen tillstyrker, att fackskolor under läsåret 1963/64 försöksvis får upprättas i den omfattning, som utredningen föreslagit, och har inte heller någon erinran mot att försöksverksamhet vid de föreslagna orterna kommer till stånd. Frågan huruvida — inom ramen för den angivna omfattningen av försöksverksamheten — ytterligare någon ort utöver de föreslagna skall komma i fråga bör bli beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Vid bedömningen av medelsbehovet under anslaget Bidrag till driften av högre kommunala skolor (1963 års statsverksproposition, bilaga 10, s. 236 ff.) har departementschefen räknat med kostnader för försöksverksamhet med fackskolor.

Fackskolorna bör enligt departementschefen försöksvis i stort sett kunna utformas på sätt fackskoleutredningen förordat. *Departementschefen* tillstyrker, att de av skolberedningen föreslagna humanistiska och socialekonomiska fackskolorna under försöksverksamheten läsåret 1963/64 organiseras som en fackskola, samt förklarar sig kunna acceptera den av utredningen föreslagna benämningen på denna, allmän fackskola, som ett arbetsnamn tills vidare. Allmän, merkantil och teknisk fackskola föreslås således få anordnas. **Beträffande den närmare utformningen av dessa fackskolor bör det enligt departementschefen få**

ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan utredningen inkommit med förslag till provisoriska tim- och kursplaner, fatta beslut.

I propositionen 1962: 54 förordades att statsbidrag till fackskolorna skulle utgå i form av driftbidrag, byggnadsbidrag och bidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel. Departementschefen har nu föreslagit, att i fråga om driftbidrag och byggnadsbidrag skall få gälla samma grunder, som för högre kommunala skolor, och att bidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel skall få utgå i huvudsak enligt samma grunder, som gäller för motsvarande bidrag till kommunala yrkesskolor.

I nyssnämnda proposition (s. 567) erinrades om dels att 1945 års riksdag (prop. 1: VIII s. 386, SU 8 s. 31, Rskr 8) bemyndigat Kungl. Maj:t att, där i särskilda fall omständigheterna det föranleder, besluta om statsbidrag till kommunal skola utan hinder av att någon mindre avvikelse från de av riksdagen beträffande statsbidraget fastställda grunderna och villkoren ägt rum, dels ock att 1949 års riksdag (prop. 1: VIII s. 254, SU 8 s. 83, Rskr 8) främst med hänvisning till då föreliggande planer på en kommande skolreform bemyndigat Kungl. Maj:t att, då det kan finnas påkallat för att möjliggöra försöksanordningar inom skolväsendets område, medge avvikelser från bestämmelser, som tillkommit med riksdagens medverkan (jfr även prop. 1955: 120 s. 91). Vidare framhölls, att dessa bemyndiganden möjliggjort rimliga hänsynstaganden i enskilda fall och skapat förutsättningar för ett praktiskt handlande i situationer, som inte kunnat på förhand förutses. Då enskilda fall och situationer av denna art kunde komma att aktualiseras även i framtiden, förklarades, att bemyndigandena alltfört borde vara tillämpliga samt 1949 års bemyndigande därvid avse det pedagogiska och organisatoriska nydaningsarbete, som allt framgent måste försiggå för att kravet på en fortskridande skolreform skulle kunna tillgodoses. Häremot hade riksdagen inte någon erinran. Enligt departementschefen bör ifrågavarande bemyndiganden även få gälla beträffande fackskolorna.

Departementschefen förklarar, att det vid utfärdandet av organisatoriska bestämmelser för försöksverksamheten med fackskolor torde vara lämpligt att i så stor utsträckning som möjligt anknyta till vad som gäller för andra skolformer, samt säger sig förutsätta, att i fråga om elevernas fördelning på klasser och grupper samt anordnande av linje i allt väsentligt samma bestämmelser skall gälla som för grundskolans högstadium och att läsåret skall vara av samma längd som grundskolans läsår.

Under nästa budgetår kommer det troligen inte att bli aktuellt att upprätta någon helt fristående fackskola. Som rektorer vid fackskolorna får därför förutsättas komma att tjänstgöra rektorer vid andra skolor. För att det skall bli möjligt att i sådana fall ge vederbörande rektor kompensation för ökade arbetsuppgifter föreslås att Kungl. Maj:t skall få medgiva nedsättning av rektors undervisningsskyldighet eller på andra sätt vidtaga lämpliga åtgärder för att tillgodose behovet av effektiv pedagogisk ledning av fackskolorna.